

Uztvere un atmiņa

- Uztveres process pirmajā gadā ir neparasti daudzveidīgs un daudzpusīgs, tajā **nozīmīgākie ir 4 aspekti:**
- spēja iegūt pēc iespējas vairāk redzes un dzirdes, garšas un ožas, taustes iespaidu;
- informācijas apgūšana — bērni mācās atšķirt nianšes, salīdzināt jauno informāciju ar jau apgūto, veidojas tēli parzināmām lietām;
- mācās izdalīt kategorijas - noteikt, kas ir kas un kurš ir kurš;
- mācās atcerēties, iegaumēt un reproducēt - notiek atmiņas attīstība —, jo lielāks bērns, jo labāk un ilgāk iegaumē un ilgāk atceras.

7

Redze

- No sajūtu orgāniem cilvēkam galvenā ir redze. Zīdaiņim sākumā acu kustība noris horizontālā plaknē
- Divu mēnešu vecumā tā sāk noritēt vertikālā un līkumotas līnijas plaknē, tad arī bērns apgūst spējas koncentrēties uz kādu vienu lietu (punktu)

8

- 3-4 mēnešu vecuma bērns ar savu uzvedību sak demonstrēt, ko no mums vēlas, tātad zīdaiņa kustības kļūst mērķtiecīgas
- 8 mēnešu vecumā bērns sāk demonstrēt savu attieksmi pret nepazīstamiem cilvēkiem - sāk izrādīt nemieru, ja redzeslokā parādās nepazīstams cilvēks. Bailes no nepazīstamiem kulmināciju sasniedz 14—18 mēnešu vecumā

9

Runa un domāšana

- Runa attīstās vispirms kā saskarsmes līdzeklis un uz empātiju atdarināšanas refleksa pamata. Psiholoģe S. Karpova runas attīstību pirmajā dzīves gadā raksturo šādi.
- 1-2 mēneši: dzirdes koncentrēšanās uz runu, skaņām.
- 3 mēneši: atbildes reakcija uz pieaugušo runu, atsevišķu skaņu, zilbju, intonāciju atdarināšana; runas bāze - emocionālā saskarsme.
- 4-5 mēneši: sāk atšķirt pieaugušo runas intonācijas, orientējas emocionālajos toņos, pateiktā raksturā.
- 6 mēneši: paša bērna izteikto skaņu fonētiska organizācija, ritmizēšana.
- 7—8 mēneši: izpilda darbību pēc vārdiskas instrukcijas, tātad saprot vārdu nozīmes, prot izvēlēties 1 priekšmetu no 2 vai 3 nosauktajiem.
- 8—9 mēneši: sāk izteikt veselus vārdus pēc parauga.
- 12 mēneši: iegaumējis zināmo vārdu nozīmes, 10—20 vārdus precīzi.

10

Saskarsme un emocionālā attīstība

- Saskarsmes pamatā pirmajā attīstības gadā vispirms ir kontakti ar māti — glāsti, grimases, acu spēles, pieskārieni, smaidi.
- 6 mēnešu vecumā izmainās arī zīdaiņa attieksme pret citiem cilvēkiem, viņš sāk reaģēt uz svešiem cilvēkiem un izrādīt labvēlību pret savējiem
- līdz divu trīs gadu vecumam bērni emocionāli sevi neatdala no mātes.

11

- Saskarsmes un emocionālo attīstību zīdaiņa vecumā psihologi saista ar tuvu, emocionāli pozitīvu attiecību uzturēšanu starp māti un bērnu, attiecību, kurās nav ilga pārrāvuma, kurās valda empātija un simbioze.

12

Kopsavilkums

- Bērna pozitīvu attīstību ietekmē iedzimtība, dzemdību norise, emocionālais kontakts ar māti un citiem tuviniekiem, saskarsme, ēdiena kvalitāte un gūtais apmierinājums, fiziskā aprūpe.

13

MAZBĒRNA JEB AGRĪNĀS BĒRNĪBAS VECUMPOSMĀ RAKSTUROJUMS

14

- Psihologi par agrīno bērnību sauc bērna attīstību no 1 līdz 3 gadu vecumam
- 3 gadu vecumā bērna atmiņa, uztvere, uzmanība, domāšana iegūst vairāk pieaugušiem cilvēkiem raksturīgu īpatnību, nekā tas bija līdz šim.

15

Runas attīstība

- 1,5 gadi - divu vārdu kombinācijas (mans suns, dzert sulu u. tml., protams, savā bērna fonētikā); No 1,5 līdz 2,5 gadiem bērni iemācās kombinēt vārdus, veido 2 vai 3 vārdu frāzes
- no 2 līdz 2,5 gadiem - garāki izteicieni, piemēram, "tāpēc Jānis raudāja", "liec zīmuli", "kas tas ir"; 2,5 gados raksturīga patstāvīga un aktīva runa
- 3 gadi - runu veido teikumi, bērni sarunājas, bet ne vienmēr atbild. Ir apzināta apziņas kontrole par to, ko saka.

16

- 1,5 gadu vecumā bērns apguvis apmēram 30-100 vārdu, bet lieto mazāk. Pēc 1,5 gadu vecuma seko lēciens runas attīstībā; pēc 2 gadu vecuma bērns jau zina 300 vārdus, 3 gadu vecumā -1500 vārdu.
- No 2 gadu vecuma bērnam ir aktīva interese par visu. Viņš visu grib zināt, visu grib pataustīt, ieraudzīt, saklausīt. Taču 2 gadu vecumā pasīvais vārdu krājums vēl ir lielāks nekā aktīvais - tas ir 3 reizes lielāks nekā aktīvais.

17

Zīmēšana

- 2 gadu vecumā bērni sāk iepazīt zīmuli. Bērni sakumā vienkārši "švīka", "skricelē", velk kaut kādus rumbuļus vai vertikālas un horizontālas līnijas

18

Rotaļas

- Rotaļas un spēlēšanas psihologi grupē šādi:
- izzinošās spēles un rotaļas,
- konstruējošās jeb konstruktorspēles,
- lomu un sižeta rotaļas

19

- No 2 gadu vecuma bērns ar rotaļām sāk atdarināt pieaugušo darbības, piemēram, lelli liek gulēt, baro, ārstē, mazgā. No 3 gadu vecuma visi bērni pāriet uz simboliskajām darbībām — rotaļietas pakļauj kādai iztēles idejai
- Spēlēs un rotaļās bērns pauž arī paškontroles prasmes un iemaņas, piemēram, ja rotaļa prasa ievērot noteikumus. Taču 1—3 gadus veciem bērniem vēl ir grūti ievērot noteikumus, viņi tos neievēro vai labāk rotaļājas bez noteikumiem, vienatnē.
- Rotaļās attīstās ne tikai saskarsmes prasmes un iemaņas, bet turpina attīstīties arī uztvere, atmiņa un domāšana

20

Uztvere, atmiņa un domāšana

- Bērna domāšana ir galvenā kognitīvā izziņas procesa attīstībā. Domāšana ir pamatā arī runai. Vispirms attīstās domāšana, runa veidojas sekundāri.
- 2 gadu vecumu bērni sāk spēlēt elementāras loģiskās spēles, spēj izveidot darbības plānu spēles, rotaļas ietvaros.

21

- 3 gadu vecumā bērni iemācās atšķirt arī priekšmetu formas. Viņi spēj atšķirt apli, ovālu, kvadrātu, taisnstūri, trīsstūri, daudzstūri, protams, salīdzinot tos ar pazīstamu priekšmetu formām, piemēram, trīsstūris kā jumts, aplis kā bumbiņa
- 3 gadu vecumā - veidojas spējas vispārināt, atrast jaunas asociācijas starp jau zināmo priekšmeta funkciju vai nozīmi un jauno. Iztēle ir nozīmīgs psihiskais process agrīnās bērnības periodā

22

- Notiek pāreja no uzskatāmi konkrētās domāšanas (izprot tikai to, ko redz, aptausta, kas ir bijis pieredzē) uz tēlaino. Uzskatāmi konkrētā jeb uzskatāmi darbīgā domāšana bērniem šajā vecumā dominē - bērns uztver, iegaumē un izprot labāk to informāciju, kuru viņš iegūst caur sajūtām - redz, dzird, pagaršo, aptausta, viņš vēl nespēj abstrahēt un vispārināt.

23

ES koncepcijas attīstība

- Pašapziņas attīstība ir nozīmīgs agrīnās bērnības perioda jaunveidojums psihē. ES koncepcijas attīstība saistīta ar
- spējam pastāstīt par citu cilvēku uzvedību,
- spējam apzināti ietekmēt citu cilvēku uzvedību,
- spēju pastāstīt par savu darbību,
- spēju sevi pazīt (spoguļi),
- patstāvības izjūtu,
- sava īpašuma apziņu,
- empātiju,

24

- Bērni no 1,5 līdz 2 gadu vecumam sāk sevi apzināties, sāk sevi pazīt. Vispirms bērns apgūst sava ķermeņa daļas (nosaukums un kur tas atrodas), tad mācās savu ķermeni atšķirt no cita (mātes).
- Līdz ar pašvērtējuma rašanos bērni sāk sevi salīdzināt ar citiem. Pašvērtējumu agrinās bērnības periodā galvenokārt ietekmē pieaugušo dotais vērtējums, liela nozīme ir nosodījumiem, kritikai, izslavām

25

PIRMSSKOLAS VECUMOSMĀ BĒRNU PSIHISKĀS ATTĪSTĪBAS RAKSTUROJUMS

26

- Viens no pirmsskolas perioda psihiskās attīstības priekšnosacījumiem ir lomu un sižeta rotaļu spēlēšana
- Tātad bērna attīstība līdz 7 gadiem ir personības attīstības nozīmīgākais posms

27

Fiziskais raksturojums

- Šajā periodā raksturīga liela kustību aktivitāte, augšana, koordinācijas spēju pilnveidošanās
- Bērni spēj veikt sarežģītas kustības: lēkāt uz vienas kājas, lēkt lieliem lēcieniem uz priekšu, balansēt uz vienas kājas, izdarīt dažādus palēcienus un rāpties pa stieņiem
- šajā vecumā pilnveidojas bērnu prasmes un iemaņas koncentrēt skatienu uz sīkām lietām un vienlaikus uz vairākām, jo acu un roku koordinācija pilnveidojas

28

Uztvere

- Bērns uztveres tēlā redz tieši to, kas viņam ir būtisks.
- Bērni mācās veidot lietu kopsakarības -pazīt lietas un situācijas pēc to būtiskajām pazīmēm
- Redzes uztvere šajā periodā jāattīsta īpaši. Vispirms jāturpina pilnveidot krāsu uztveri. 4 gadu vecumā bērnam jāprot nosaukt pamatkrāsas, 5 gadu vecumā — jāatšķir vienas krāsas nianšes.

29

- Priekšmeta formu uztvere. Bērns mācās salīdzināt viena priekšmeta īpašības ar citu priekšmetu īpašībām
- Sešu gadu vecumā bērni jau izšķir formas, piemēram, aplis - līdzīgs ritenim, cilindrs - līdzīgs glāzei.
- **Telpas uztvere.** Sākumā telpas uztveres attīstībā liela nozīme ir sensoriem priekšstatiem - iespējām aptaustīt un redzēt. Vēlāk - vārdiskajam apzīmējumam

30

- Uztveres attīstībā palīdz ilustrāciju skatīšanās un apguve. Ilustrācijas izmanto arī bērna intelektuālās attīstības diagnosticēšanai. Ir konstatēti trīs attēla uztveres līmeņi:
- uzskaitē (kas tur ir) - 2 līdz 5 gadi;
- aprakstīšana (kāds kurš ir) - 6 līdz 9 gadi;
- interpretēšana (kas ar ko un kāpēc) — no 9 gadiem.

31

- Ar gadiem pieaug arī ilustrāciju apskates ilgums. Mazie bērni (3 gadi) ilustrāciju apskata apmēram 5-6 sekundes, vecākie -19 sekundes.
- **Laika uztvere.** Laiks un tā apzīmējošie jēdzieni ir abstrakti un tādēļ neizprotami

32

Atmiņa

- Atmiņa attīstās no netīšās uz tīšo iegaumēšanu, saglabāšanu un tīšo reproducēšanu.
- Sakumā bērni labāk iegaumē nevis saturu, bet ritmu, tāpēc var skandināt tekstus, neizprotot vārdu nozīmes. Iegaumēšanas metodika jābalsta uz rotaļu, spēles elementiem

33

- Tā kā bērniem vēl nav izteikta tīšā iegaumēšana, viņi labāk iegaumēs to, kas saistīts ar emocijām, interesi. Tikai vēlākajā periodā, 6-7 gados notiek pāreja no netīšās iegaumēšanas uz tīšo, kad bērni spēj sev izvirzīt mērķi un ar gribasspēku piespiest sevi iegaumēt vai reproducēt, bet ne ilgstoši

34

- Pirmsskolas vecumā liela nozīme ir arī kustību atmiņas attīstībai — staigāšanai pa līdzsvara balķi, braukšanai ar riteni, slidošanai un pašapkalpošanās kustībām, mazgāšanās, matu sukāšanai, darbībām ar karoti un dakšīņu, pogu aizpogāšanai, kurpju aizsīšanai, kā arī darbībām, kas saistītas ar sīko pirkstu muskulatūru, - līmēšanai, griešanai, rakstīšanai. Šo kustību attīstīšana ir svarīga bērna sagatavošanai skolai

35

Domāšana

- Bērna domāšanas attīstība ir saistīta ar ceļoņu un seku sakarību atklāšanu starp lietām un to norisēm
- Par to, ka bērni šajā vecumā intensīvi meklē cēloņsakarības, liecina viņu daudzie jautājumi, sākas "kāpēcīšu" vecums

36

-
-
- Vai Jums ir nācies sastapties ar kādu neatbildamu "KĀPĒC?" jautājumu?

37

-
-
- pirmsskolas vecuma bērniem ir raksturīga uzskatāmi konkrētā, kā arī tēlainā domāšana, jo iztēle bērnībā ir vislabāk attīstītais izziņas process .
  - Ar iztēli un tēlaino domāšanu saistās arī fantazēšana, kas ir raksturīga bērniem
  - Bērni reizēm pat var neatšķirt fantāzijas no realitātes, un pieaugušajiem var likties, ka bērns melo.

38

-
-
- Ar iztēli saistās arī zīmējumi.
  - Bērns zīmē nevis to, ko redz, bet to, ko zina, ko domā asociatīvi,
  - 4–5 gadu vecumā, apmēram 2000 zīmējumu gadā

39

-
-
- Zīmējumu krāsu izvēle saistās arī ar temperamenta tipu.
  - Holēriķi parasti izvēlas sarkano krāsu,
  - Flegmatiku krāsa ir zaļā, zīmējumi viņiem ir sīki, detalizēti izstrādāti.
  - Sangviniķiem patīk dzeltenā krāsa, zīmējumi ir vidēja lieluma.
  - Melanholiķiem patīk zilā krāsa, viņiem zīmējumi ir maza izmēra, līnija smalka.

40

Runa

-
-
- Strauji pieaug vārdu krājums - no 300 līdz 4000 vārdiem. Tiek intensīvi apgūtas runas gramatiskās formas un jauni, abstrakti jēdzieni.
  - Runa attīstās no egocentriskās uz dialogu

41

Uzmanība

-
-
- Raksturīgi, ka bērnu uzmanību izraisa tikai pievilcīgie objekti, kurus pavada emocionāls pārdzīvojums.
  - Bērns uz uztveres objektu koncentrēties tik ilgi, kamēr būs interese.
  - 4-5 gadus veci bērni uzmanību spēj koncentrēt apmēram 6-8 sekundes, 6-7 gadus veci - 12-20 sekundes. Taču uzmanība ir individuāli nosacīta

42

Saskarsme rotaļas

- Intelektuālo, kognitīvo psihes procesu attīstība ir saistīta ar galveno darbības veidu šajā vecumā - ar **rotaļu darbību**
- Tos bērnus, kuri neiesaistās rotaļās un nespēj sekot līdzī spēles noteikumiem, psihologi iedala 2 grupās:
  1. bērni, kurus var nosaukt par kautrīgajiem, un tāpēc viņiem ir saskarsmes problēmas;
  2. bērni, kurus var nosaukt par agresīvajiem, egocentriskajiem bērniem.

43

Motivācija

- Ar rotaļām saistās arī panākumu sasniegšanas motivācijas veidošanās. Tā ir ļoti nozīmīga pašvērtējuma izveidē un mācīšanās motivācijai skolā.
- Atzinība, uzslavas, bērna darbības novērtējums stimulējoši ietekmē bērna sasniegumu motivācijas attīstību.
- Pirmsskolas vecumā bērni ir jutīgāki pret kritiku un aizrādījumiem

44

Emocionāla attīstība

- Bērna mācīšanās un audzināšanas procesa attīstība ir atkarīga arī no bērna emocijām un jūtām
- Svarīgi, kā bērns izturas pret sevi, pret pieaugušajiem un vienaudžiem, kā bērns pārdzīvo savas veiksmes un neveiksmes.

45

Psihologiskā gatavība skolai

- Tradicionāli izvirza 3 kritērijus:
  1. izzīņas process jeb kognitīvā gatavība (zinātkāre)
  2. personības īpašību attīstības līmenis (patstāvība, gribasspēks, emocionālās īpatnības, neirotizms u. c.),
  3. saskarsmes jeb sociālā gatavība skolai.

46

SĀKUMSKOLAS BĒRNU PSIHISKĀS ATTĪSTĪBAS RAKSTUROJUMS

47

Fiziskais raksturojums

- Izteikti paaugstināta kustību aktivitāte, kas vēl raksturīga pirmsskolas periodam
- Iesaka ļaut bērniem pēc iespējas vairāk kustēties, attīstīt fiziskās došanās, taču kontrolējot bērnu. Darboties tā, lai aktivitātes mītos ar atpūtas un relaksācijas brīžiem, mainot vienas nodarbības veidus ar citiem ik pēc 10 minūtēm, neliekot pārāk ilgi, piemēram, sēdēt vai skriet.

48

Izziņas attīstība

- Nostiprinās uztveres, uzmanības, atmiņas, iztēles, domāšanas un runas procesi
- No izziņas procesiem dominē *iztēle*. Vairāk bērniem ir raksturīga reproduktīvā iztēle, kad lielākā daļa bērnu vadās pēc iemācītiem etaloniem, pēc pieredzes
- *Uzmanība*. Pamazām tā kļūst tīša. 1. klase tā vairāk ir netīša — jāiedarbojas ar īpašiem līdzekļiem, lai piesaistītu un uzturētu bērna uzmanību.

49

- *Atmiņa*. No 6 līdz 14 gadiem galvenokārt attīstās mehāniskā atmiņa - vislabāk iegaumē, ja vairākas reizes atkārtoti iegaumējamo informāciju
- No izziņas procesiem visnozīmīgākā sākumskolā ir tieši atmiņa, jo uz atmiņas procesiem balstās domāšanas attīstība.
- Svarīga ir radošas domāšanas attīstīšana

50

- *Runa*. Intelektuālais pazīme ir arī runa. Šī vecuma bērniem vairāk patīk runāt nekā rakstīt.
- Šajā periodā bērni strauji apgūst jaunus vārdus, jēdzienus, viņiem patīk eksperimentēt ar nedzirdētiem vārdiem, arī ar rupjo, necenzējamo leksiku.

51

Sociāla attīstība

- Sākumskolā bērni sāk veidot psihiskās sistēmas "draugs — nedraugs", sāk dominēt vajadzība iegūt sev draugu, izveidot grupiņu vai iekļauties pašam kādā grupiņā un atrast tajā savu vietu.
- Vienaudžu attiecībās sākumskolā var novērot grupējumu veidošanos. Sāk parādīties atstumto un līderu problēmas, zēnu un meiteņu "kari".
- Bērni sākumskolā apgūst sociālās lomas vienaudžu vidū

52

- Attiecībās ar pieaugušajiem bērni ļoti nopietni uzņem pieaugušo dotos vērtējumus, jo pieaugušais taču ir "nozīmīgais cits" - autoritāte. Īpaši nozīmīgs ir skolotāja dotais vērtējums bērna pašvērtējuma un motivācijas attīstībā.
- Skolotāja dotajiem vērtējumiem ir liela nozīme bērna pašvērtējuma izveidē

53

- Augsta pašvērtējuma veidošanās procesā liela nozīme ir arī ģimenes audzināšanai.
- **Sods**. Soda mērķis parasti ir piespiest bērnu mainīt uzvedību. **Ir vairāki ieteikumi par soda lietošanu:**
- sodam jāseko uzreiz pēc pārkāpuma;
- tam jābūt pietiekami stingram, piemēram, tūlīt pēc pārkāpuma likt iet savā istabā nevis uz 15 minūtēm, bet uz 1 stundu;
- sods un tā pamatojums ir jāizskaidro
- vecākiem ir jābūt nosvērtiem

54

- **Apbalvojumi.**

- Tie var būt sociāli - uzslava, rīkojumi - vai nesociāli - materiāli apbalvojumi, balvas, īpašas privilēģijas.

55

